

KULTÚRA

ROČNÍK XXI. – č. 3

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

7. FEBRUÁRA 2018

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Pred niekoľkými dňami (21. januára 2018) pápež František skončil svoju 22. apoštolskú cestu návštevou Južnej Ameriky. Navštívil štáty Chile a Peru, predniesol primeraný počet prejavov a kázni, v ktorých – podľa potreby – pochválil, kritizoval, napomínal i povzbudzoval svojich poslucháčov. Ako vždy, jeho apoštolská cesta bola stredom pozornosti nielen náboženských, ale i početných svetských médií. Za posledné dve storočia sa totiž nijaký pápež – ani dobrácky Ján XXIII. – netešil takej pozornosti a sympatii sekulárnych médií

dohromady.” V podobnom zmysle odpovedal pápež aj dotieravému chilskému novinárovi, ktorý sa ho pýtal, prečo sa vyhýba riešeniu Barrosovho prípadu: “Ak mi predložia dôkazy proti biskupovi Barrosovi, potom sa vyjadrím. Zatiaľ však niet ani zrnka dôkazov proti nemu. Všetko je iba na cti ubližujúce ohováranie. Je Vám to jasné?”

Tento Františkov postoj rozvíril prudkú reakciu, a to nielen zo strany sekulárnych médií a organizácií obetí zneužívania. Vyčítajú mu, že nemá súcit s nevinými obetami sexuálneho zneužívania a násilia a tvrdia, že pápež

Sprava i zľava

ako František. Dokonca aj ľavicové médiá, ktoré sú spravidla nepriateľsky zahrotené voči Cirkvi a náboženstvu, v prípade pápeža Františka prejavujú nebyvalú ohľaduplnosť a prekvapivo pozitívny postoj. Vplyvný americký denník TheWall Street Journal (z 22. decembra 2016) sa venuje tejto téme v komentári s charakteristickým nadpisom: How Pope Francis became the leader of the global Left (Ako sa

týmto výrokom pokazil všetko dobré a pozitívne, čo jeho návšteva priniesla. Hlasy nesúhlasu odzneli aj zo strany niektorých známych cirkevných predstaviteľov, ako napríklad bostonský kardinál O’Malley, ktorý vyhlásil, že výrok pápeža Františka spôsobil veľký ból obetiam sexuálneho zneužívania.

Na spiatočnej ceste z Peru do Ríma sa novinári opäť pýtali pápeža na jeho postoj k Barrosovmu prípadu. Pápež

FRANTIŠEK VNUK

pápež František stal vodcom globálnej ľavice).

V moderných dejinách Katolíckej cirkvi dosiaľ nič podobné ešte nebolo.

Na konci svojej apoštolskej cesty v Chile si však pápež František dovolil vysloviť nesúhlas s názormi svojich ľavičiarskych obdivovateľov. Išlo o osobu chilského duchovného Juana Barossa, ktorého pápež František v januári 2015 vymenoval za biskupa diecézy Osorno. Biskup Barros je totiž na čiernej listine ľavicových kruhov, ktoré mu vyčítajú, že vedel o pedofilných pokleskoch a výčinoch svojho priateľa, kňaza Ferdanda Karadima a nehlásil to polícii. Biskup Barros odmieta tieto obvinenia a tvrdí, že je nevinný. O svojej nevine presvedčil aj pápeža Františka, ktorý sa stal jeho obrancom a na adresu biskupových kritikov sa vyslovil, že nechce a nesmie trestať nevinného. Sekretárovi Chilskej biskupskej konferencie pápež povedal, že obvinenie proti biskupovi Barrosovi by nijako neobstálo súdnym tribunálom, ktorý mal biskupa odsúdiť. A dodal: “Rozmýšľaj vlastným rozumom a nedaj sa viesť za nos ľavičiami, ktorí toto všetko vymysleli a dali

pripustil, že sa preriekol a mal použiť iné slová. Zdôraznil svoj súcit s obetami zneužívania, ale zároveň opakoval, že osobne je presvedčený o nevine biskupa Barrosa, pretože jeho prípad už bol dvakrát skúmaný zodpovednými súdnymi autoritami, a tie ho uznali za nevinného. Ďalej uviedol, že biskup Barros už dvakrát požiadal pápeža, aby mohol rezignovať, ale František ho povzbudil, aby to nerobil, lebo tým by vlastne implicitne naznačil, že je vinný. A potom František dodal: “Keby som biskupa Barrosa mal potrestať bez morálnej istoty, že je skutočne vinný, dopustil by som sa zločinu nespravodlivého sudcu.”

Z ôsmich otázok, ktoré mu novinári v lietadle – pri návrate z Južnej Ameriky do Ríma – predložili, tri sa týkali biskupa Barrosa. Pápež však trval na svojom stanovisku a takto vysvetľoval svoj postoj: “Ak niekto opäť a opäť obviňuje, bez toho, aby predložil presvedčivé dôkazy, dopúšťa sa ohovárania a urážky na cti.”

Ale zdá sa, že pápež svojich ľavicových kritikov nepresvedčil, ani neumlčal.

(Pokračovanie na 2. strane)

Svätý Anton Pustovník

Čím človek viac zažije, čím viac skúsi, čím viac pozná, tým viac pociťuje potrebu smerovať k mlčaníu. Uvedomí si plnosť ticha. Táto plnosť ticha sa aj mne čoraz viac javí ako najcharakteristickejšia metafora Boha. V hluku Boha nepočuť, hoci je prítomný aj tam. Hluk je výsledok neusporiadanej činnosti, chaosu, ktorý čaká, až ho niekto usporiada, až ho uvedie do súladu, aby sa chaos stal harmóniou, aby sa stal kozmom.

Nedávno som na svojej facebookovej stránke, kde zvyknem zapisovať náhle vnútorné pohnutia,

bolo na Počiatku, u Boha, a ktoré bolo Boh.

Keď uvažujem nad metafyzikou slova, krúti sa mi až hlava, ako si uvedomujem hriechnosť nadužívania slova v každodennom živote. A čo ešte potom, keď čítam novinové články fejkové správy, účelové dezinformácie, počúvam príhovory politikov ako bežnú súčasť našej každodennosti! Zdá sa, že Boh tento horiavk nemá šancu prekričať, ako nemá šancu prerásť betón tráva.

Ale nie je to tak. Boh, mlčanie absolútnej tichosti, tej plnosti Slova, mimo ktorého niet žiadnych vý-

Máličko o slove

TEODOR KRIŽKA

uviedol jednu z mojich definícií, že láska je gravitácia, ktorá udržiava vesmír v usporiadanom pohybe. Presne tak. Nevie si predstaviť, že sa dá postihnúť Božie dielo tzv. vedou, tobôž vedou, ktorá vylučuje z poznania Stvoriteľa. Gravitácia sama osebe pre mňa značí úplné absurdum. Ale gravitácia ako prejav lásky, to už mne ako básnikovi hovorí mnoho. Kamkoľvek sa pozriem, vidím potom prejavy sústavnej Božej prítomnosti, a uvedomujem si nielen fascinujúcu nádhru živého organizmu božieho stroja navôkol, no i samého seba vnímam ako vesmír, ako podobný kozmos, ktorého som sám iba nepatrným zrníčkom. Zároveň si uvedomím, že i ja mám napriek tejto nepatrnosti podiel na Bohu, a keďže Boh je plnosť všetkého a musí byť teda prítomný úplný nielen v celku, no i v každej jednotlivosti, padám od úžasu, že sám som božím chrámom.

Niet nič fascinujúcejšie nad toto zistenie.

Nuž a fascinácii niet potom konca. Uvedomím si, že ako jediný tvor v tomto nekonečnom poriadku smie človek vyslovovať slová. Vedci vedia, koľko svalov v našej tvári treba rozhybať, aby povedali slovo "mama" a podobne premenili na zvuk ďalšie desaťtisíce či státisíce pojmov našej slovnej zásoby.

A uvedomím si, že mi je dovolené deliť slová na profánne a sakrálné, na užitkové v utilitárnom zmysle a tie, pomocou ktorých sa dvíham na prsty a načahujem do pomyselného priestranstva navôkol, aby som vyslal slová ako holubice modlitby. Aby som požiadal Boha o odpustenie za svoje pochybenia a poprosil ho o znovunadviazanie spojenia, ktoré som vlastnou vinou prerušil. Skrátka, aby som naplnil tú najhlbšiu prirodzenosť ľudskej duše, lebo naša duša je nábožná, religiózna, nevie bez tejto jednoty žiť.

Dajte však dieťa medzi zvieratá! Nikdy sa nenaučí ľudskej reči! Nikdy sa nestane účastníkom na božskom zázraku, ktoré nazývame slovo. Slovo sa rodí iba v ľudskom spoločenstve, v neprerušenej kontinuite pokolení. Slovo ako podiel na nebeskom kráľovstve, ktoré je prisľúbené tým, ktorí veria. Slovo ako obraz a podoba Slova, ktoré

znamov, tá absolútnosť všetkých obsahov, ktorá sa nám dáva trhať na márne kúsky podľa našej slobodnej vôle bez toho, aby sme si uvedomovali, s čím je nám dovolené pracovať, naostatok všetko tvaruje a premieňa. Niekedy okamžite, v reálnom čase, niekedy v porovnaní s ľudským životom pomaly, až tak, že nevieme postihnúť, ako tvární dejiny.

Zdá sa, akoby Slovo opäť prehrávalo, podobne ako pred dvetisícosemástimi rokmi, ako prehrávalo na Kalvárii, v rímskom Koleoseu, počas úpadku kresťanstva a reformácie, v čase francúzskej revolúcie a trockistických pučov. Aj dnes sa mnohým javí ako pasívne, bezmocné, nepriateľné v zápase so lžou, s morálnou pretvárkou, s hedonizmom, s posadnosťou po sláve, moci a bohatstve, s kultom škaredosti, ktorý prerastá k antireligii - k uctievaní satana. Akoby ľahostajne stálo bokom a pozeralo sa na naše teatro mundi.

A predsa vieme, že niet ničoho, čo by sa mu vymklo z rúk. Z plnosti niet kam utiecť. Kamkoľvek by sme sa náhlili prečo od Boha, utekáme iba od Počiatku ku Koncu, od Alfý k Omegu, od A k Z v rámci jednej abecedy, v zátvorkách jediných možných hláskových kombinácií, z ktorých vzniká slovo.

Pri všetkej tragike, aká sa nám na prvý pohľad javí, sú dejiny dejinami optimizmu.

Nedávno som čítal arabskú múdrosť, ktorá hovorí, že neprestajné slnko spôsobuje púšť. Keby sme neboli vystavovaní skúškam, zhoreli by sme od Božej svätosti. Preto sa nám Stvoriteľ nedáva poznať v plnosti. Je to ako v rozprávke O krásnej nevidanej. Nepripravení, málo svätí, nevykúpaní v Kristovej spasiteľnej krvi zhoreli by sme na popol.

Mám bázeň pred slovom. Najradšej by som sa ponoril do ticha a splynul s ním, ďaleko od politických zväd a žabo-myších vojen. Nežiadajú sa mi ani hašteríť sa o teologické pravdy, lebo mojou religiou je láska. A predsa ma znova a znova pozýva z ticha niečo, čo nevládzem neuposluchnuť, akokoľvek som usatý. To niečo sa volá láska k Bohu a povinnosť voči svojetí.

Sú cirkevné sobášes štátu na obtiaž?

Na nedávnom rokovaní parlamentu predložil podpredseda vlády pre investície a informatizáciu Peter Pellegrini (Smer-SD) novelu zákona o takzvanom e-Governmente. Táto novela mala za úlohu najmä zaplátať zbabranú a predražnú elektronizáciu verejnej správy. V predloženej novele zákona však bola zákerným spôsobom skrytá aj novela zákona č. 145/1995 o správnych poplatkoch, ktorá požadovala navýšenie správnych poplatkov pre občanov. Ako príklad slúži „zaokrúhlenie“ doterajšieho poplatku z výšky 16,50 eur na úroveň 20 eur. Takéto zvyšovanie poplatkov je zvláštne, obzvlášť v situácii, keď vládni politici tvrdia, že elektronizácia verejnú správu zefektívni a ušetrí peniaze. Po zavedení elektronizácie by teda bolo logické očakávať, že poplatky pre občanov sa budú znižovať, a nie zvyšovať.

Opak je však pravdou.

Ešte menej pochopiteľný bol však návrh na zavedenie nového poplatku za uzatvorenie cirkevného sobáša. Vláda navrhovala, aby sa za takýto sobáš matričnému úradu platil extra poplatok vo výške 10 eur. Nie je to síce horibilná suma, ale nerozumiem, prečo majú niektorí politici zrazu potrebu spolplatiť cirkevný sobáš, ktorý doteraz nepodliehal žiadnemu správnomu poplatku. V dôvodovej správe k tomuto návrhu sa písalo, že potreba zaviesť nový poplatok vychádza z nárastu počtu úkonov spojených s uzatváraním manželstiev. To znie, ako keby skutočnosť, že mladí ľudia chcú uzatvárať manželstvá, bol

nejaký problém, a ako keby to bola pre matričné úrady až taká strašná práca, že treba zaviesť ďalší nezmyselný poplatok. Sám si preto kladiem otázku, či sa Slovensko niekedy dočká vlády, ktorá bude manželstvo a rodinu všemožne podporovať, a nie ho vnímať ako nejakú záťaž.

Súčasní vládnuci politici namiesto toho, aby boli radi, že mladí ľudia chcú uzatvoriť manželstvo v kostole a mať rodinu, hádžu im pod nohy polená zbytočnými poplatkami a byrokraciou. Ide tu hlavne o princíp. Súčasná vláda sa tvári, že chce podporovať rodiny, no bez hanby pripravila nový poplatok pre mladomanželov, ktorí chcú svoj manželský sľub uzavrieť v kostole. Má snáď desaťeurový poplatok za uzatvorenie sviatostného manželstva naplniť dvojmiliardovú diery v štátnom rozpočte, či splatiť 42 miliardový dlh Slovenska? Ak nie, tak potom aký mal byť jeho účel?! Odradiť mladých od uzatvárania cirkevných sobášov a preferovať podpis manželských zmlúv na úrade?

Rodina je jeden zo základných pilierov spoločnosti a v súčasnosti čelí obrovskému tlaku skupín, ktoré sa ju pokúšajú predefinovať a rozbiť. Manželstvo a rodinu treba preto chrániť, podporovať, a nie vyrubovať poplatky snúbencom, ktorí sa rozhodli sobášiť v kostole. Poslanci za Ľudovú stranu Naše Slovensko hlasovali jednoznačne proti legislatívnemu balíku, ktorý obsahoval zavedenie poplatku za cirkevný sobáš. Zo všetkých strán v parlamente sme však boli jediní! Poslanci

ostatných parlamentných strán s poplatkom za cirkevný sobáš evidentne nemali najmenší problém. Preto sme zavedenie tohto poplatku v rámci našich možností aspoň okamžite medializovali, aby sa ľudia včas vedeli pripraviť na prekvapenie, ktoré im vláda pripravila.

So zavedením tohto poplatku neboli prirodzene spokojní ani kresťania, ktorí okamžite spustili petíciu za zrušenie tohto diskriminačného poplatku. Iniciatívy s petíciou sa chopilo Fórum kresťanských inštitúcií a platforma CitizenGO, ktorým sa za krátky čas podarilo pod petíciu vyzbierať takmer 20-tisíc podpisov. Predstavitelia vlády nakoniec prisľúbili, že poplatok, ktorý sami zaviedli, víťazoslávne zrušia. Vlode by sa za prisľúbené vyriešenie problému s diskriminačným poplatkom patrilo poďakovať, keby nebola sama príčinou tohto problému. Bol to však, žiaľ, ich nápad...

Počty našich poslancov v parlamente zatiaľ nestačili na to, aby sme vlode v prijatí tohto poplatku dokázali zabrániť na úrovni NR SR. Veľká vďaka preto patrí všetkým ľuďom, ktorí uvedenú občiansku petíciu podpísali, a tak vládu prinútili tento nezmyselný poplatok za cirkevný sobáš zrušiť. Snáď sa situácia v budúcnosti zmení a slušní kresťania už nielen nebudú musieť zbierať petície proti rozhodnutiam vlády, ale naopak, budú cítiť, že vláda stojí za nimi.

MILAN UHRÍK
poslanec NR SR
za LS Naše Slovensko

Prosba k priaznivcom Kultúry

Nedovoľte ponižovať svoj národ,
nedovoľte ponižovať seba!
Prosíme, nepoľavujte v ušľachtilom úsilí,
prispejte na číslo účtu Kultúry
v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK6909000000000170427664

Sprava i zľava

(Pokračovanie z 1. strany)

Redakčná rada známeho amerického portálu National Catholic Reporter v svojom redakčnom úvodníku (z 23. januára 2018) sa k prípadu vyjadřila takto: „V priebehu štyroch dní pápež dvakrát urazil (slander) obeť zneužívania... Tieto jeho poznámky mu robia hanbu. V krajnom prípade sugerujú dojem, akoby pápež patril medzi tých, čo by chcel utulť tieto zločiny. Pripomína to známu formulu: zdiskreditovať svedectvo tých, čo prežili zneužitie, zastat' sa duchovného, ktorý je obvinený a očakávať, že pozornosť verejnosti sa obráti na niečo celkom iné.”

Prípad biskupa Barrosu nie je jedinou starosťou pápeža Františka za posledné štyri týždne (od konca decembra do 23. januára, keď píšem posledné vety tohto príspevku). Koncom decembra sa na stránkach sociálnych médií objavil otvorený list moslimov, ktorí konvertovali na katolícku vieru a ktorí vyjadřujú svoje znepokojenie nad niektorými výroky a postojmi pápeža k islamu. Tito konvertiti mu zazlievajú jeho názory na islam, ako ich prejavil v niektorých svojich vyjadreniach aj v apoštolskej exhortácii Evangelii Gaudium, kde naznačuje, že islam je celkom dobré a vyhovujúce náboženstvo. Pýtajú sa: „Keď islam je dobrým náboženstvom, ako vyplýva z textov Vašich dokumentov a prejavov... musíme si položiť otázku: prečo sme sa my stali katolíckymi?... Vaše slová nás nútia pochybovať, či naše rozhodnutie prijať kresťanskú vieru, (rozhodnutie, za ktoré nám hrozí trest smrti), bolo správne.” Obracajú sa na pápeža s prosbou: „Prosíme Vás, zjavte sa snahy hľadať v islame zjavenca proti silám, ktoré by chceli ovládnuť a zotročiť svet, pretože islam spolu s nimi má tú istú totalitárnu logiku, logiku založenú na odmietnutí Kristovho kráľovstva (Lk 4,7)”.

Ďalší kritický hlas na adresu pápeža Františka zaznel z Kazachstanu. Tamojší traja katolícki biskupi Tomáš Peta, arcibiskup a metropolit arcidiecézy Svätá Mária v Astane, Ján Pavol Lenga, arcibiskup v Karagande a Athanasius Schneider, pomocný biskup arcidiecézy Svätá Mária v Astane mu poslali list s dátumom 31. decembra 2017 (na sviatok sv. Rodiny!) v ktorom vyjadřujú svoje znepokojenie nad nejasnosťami v apoštolskej exhortácii Amoris laetitia a odvolávajú sa na zodpovednosť, ktorú im prikazuje ich úrad, píšu: „Ako biskupi v pastorálnej službe, ktorých úlohou je ohlasovať katolícku a apoštolskú vieru, a starostlivo dohliadať, aby svetlo pravej viery svietilo všetkým ľuďom, naše svedomie nás nútí (nám prikazuje) ohlasovať uprostred súčasnej zmätočnej situácie trvanlivú pravdu a rovnako nemeniteľnú sviatosťnú disciplínu ohľadne nerozlučiteľnosti manželstva, tak ako to ustanovuje dvetisícročné a nemeňteľné učenie magisteria Cirkvi... Nie je dovolené opraviť, schvalovať alebo legalizovať či už pria-mo alebo nepriamo rozvod a nemanželské spoluzitie a uvôľňovať sviatosťnú disciplínu vo vzťahu tzv. rozvedených a znovu zosobášených osôb k prijímaniu Eucharistie. Takáto prax je vonkoncom cudzia celej tradícii katolíckej a apoštolskej viery... Šírenie takýchto cirkevne schválených noriem spôsobilo značný a stále vzrastajúci zmätok medzi veriacimi a klerom, zmätok, ktorý sa dotýka ústredných oblastí života Cirkvi,

ako je sviatosťné manželstvo, rodina, domáca cirkev a sviatosť najsvätejšej Eucharistie.”

List zatiaľ ostáva bez odpovede.

V konzervatívnych kruhoch Cirkvi značné znepokojenie vyvolali aj niektoré vymenovania a vyznamenania, ktoré sa dostali na verejnosť v týchto dňoch. Lavicová holandská politička, a až donedávna ministerka zahraničného obchodu, Lilianne Ploumenová sa pred Vianocami v televízii pochválila, že od pápeža dostala nečakanú poctu: Rad sv. Gregora Veľkého. Rad sa tradične udeľuje za zásluhy v oblasti viery. Lilianne Ploumenová je však notoricky známa svojou angažovanosťou v kampani za umelé ukončenie tehotenstva. Je zakladateľkou organizácie She Decides (Nech žena rozhodne), ktorá finančne podporuje také medzinárodné organizácie ako International Planned Parenthood (Medzinárodné plánované rodičovstvo) a i.

Z Vatikánu zatiaľ neprišlo nijaké uspokojivé vysvetlenie. Nie je známe, či Sv. Otec o tom vedel, alebo či to niekto urobil bez jeho vedomia v jeho mene. Udalosť vyvolala značné pohoršenie medzi katolíckymi v Holandsku a bývalý šéfredaktor katolíckeho periodika Katholiek Nieuwsblad to nazval škandalom. Iní komentári a blogeri kritizovali akt oveľa tvrdšie. Ohlásil sa aj kardinál-Willem Eijk, najvyššia cirkevná autorita v Holandsku, ktorý sa od aféry dištancoval s poukazom, že on nemal s tým nič do činenia. O ničom nevedel a nebol vôbec informovaný, že by niekto bol takéto pápežské vyznamenanie pre ministerku Ploumenovú navrhol.

Kým u mnohých pozorovateľov vatikánskej scény vyvoláva toto vyznamenanie údiv a rozpaky, iní ho prijímajú ako ďalšiu z novôt, ktorými František z času na čas prekvapuje katolícku i nekatolícku verejnosť. Poukazujú, že čosi podobné sa stalo vlani (v júni 2017), keď pápež vymenoval 45 nových čle-nov Pápežskej akadémie pre život (Pontificia Accademia Pro Vita, založenej pápežom Jánom Pavlom II. roku 1994). Medzi nimi bol argentínsky rabin Avraham Steinberg, ktorý zastáva názor, že abortícia je prípustná v prvých šiestich týždňoch tehotenstva. Podobný názor zastáva aj oxfordský profesor a anglikánsky kňaz Nigel Biggar. Podľa neho abortícia je prípustná v prvých 18 týždňoch tehotenstva. Ďalším novovymenovaným členom Akadémie je progresívny kňaz Maurizio Chiodi, ktorý nesúhlasí s cirkevným učením o neprirodzenej antikoncepcii. To však už ako-si patrí k povahe pápeža Františka, ktorý je v svojich výrokoch a činoch nepredpovedateľný.

Pre mnohých členov kleru i Božieho ľudu je však dosť zarážajúce, ako promptne pápež reagoval na kritiku „lavičiarov“, ako im vysvetľuje a zdôvodňuje svoje konanie, ale na druhej strane mlčí a neodpovedá na otázky, kritiky a výzvy z druhej strany, či sú už od kardinálov, biskupov, teológov, alebo od jednoduchých veriacich. Má na to právo, lebo ako povedal kardinálovi Gerhardovi Müllerovi: „Ja som pápež a ja nemusím uvádzať nijaké dôvody mojich rozhodnutí”. Anonymný anglický benediktín túto odpoveď komentoval slovami: „Áno František je z milosti Božej hlavou Cirkvi, ale mal by pamätať aj na to, že zároveň je i servus servorum Dei, čiže sluhom služobníkov Božích.”

FRANTIŠEK VNUK

Pápež Benedikt XVI. ešte ako kardinál Joseph Ratzinger navštívil aj Bratislavu. Bolo to 31. marca a 1. apríla 1992. Vtedy bol prefekt Kongregácie pre náuku viery. V Dóme svätého Martina odslúžil svätú omšu a v Istropolise predniesol prednášku na tému Význam kresťanských a etických hodnôt v pluralistickej spoločnosti. Jeho slová sú stále aktuálne.

1. RELATIVIZMUS AKO PREDPOKLAD DEMOKRACIE?

Po páde totalitných systémov, ktoré hlboko poznačili naše storočie,

JOZEF RATZINGER

Význam kresťanských a etických hodnôt...

sa dnes na veľkej časti zemegule presadzuje presvedčenie, že demokracia síce nevytvára ideálnu spoločnosť prakticky je však jediným primeraným systémom vládnutia. Uskutočňuje sa v nej rozdelenie moci i jej kontrola, čím poskytuje rozsiahlu záruku proti svojvôli a útlaku, záruku slobody každého jednotlivca a dodržiavane ľudských práv. Keď dnes hovoríme o demokracii, máme na mysli predovšetkým dobrá, ako je účasť na moci pre všetkých, čo je vlastne vyjadrením slobody. Nikto nemá byť iba predmetom moci, nemá byť iba ovládaným; každý má mať možnosť podieľať sa svojou vlastnou vôľou na celom politickom dianí. Skutočne slobodnými občanmi sa stávajú ľudia len ako spolurozhodovatelia.

Sloboda a rovnosť všetkých sú teda tým dobrom, ktoré sa chce dosiahnuť účasťou na vláde. Keďže však moc nemôžu natrvalo vykonávať priamo všetci, musí sa dočasne delegovať, je jasné, že aj keď je toto prevzatie moci časovo ohraničené, tzn. že platí len do najbližších volieb, je potrebná kontrola, aby určujúcou zostávala spoločná vôľa tých, ktorí svoju moc odovzdali, a nestala sa nezávislou vôľou tých, ktorí ju vykonávajú.

Sú takí, čo sa zastavia na tomto mieste a povedia: Ak je zaručená sloboda pre všetkých, potom sa cieľ štátu dosiahol. Týmto spôsobom vysvetľujú podriaďovanie sa individua vlastnému cieľu pospolitosti; spoločenstvo osebe vraj nemá mať nijakú hodnotu, ale je tu len nato, aby umožnilo jednotlivcovi byť sebou samým, Lenže bezobsažná individuálna sloboda, ktorá sa takto javí ako najvyšší cieľ, ruší vlastne samu seba, lebo sloboda jednotlivca môže jst' jedine v nejakom poriadku slobôd. Potrebuje mať mieru, inak sa stane voči iným násilím. Nie bez príčiny tí, čo sa usilujú o totalitnú nadvládu, presadzujú najprv neohraničenú slobodu jednotlivca a stav boja všetkých proti všetkým, aby potom mohli predstúpiť so svojim poriadkom ako praví zachrancovia ľudstva.

Sloboda teda musí mať aj obsah. Môžeme ho definovať ako zaistenie ľudských práv. Môžeme ho však obšírnejšie opísať ako zabezpečenie blahobytu celku i dobra jednotlivcov.

Totíž ten, čo je ovládaný, čiže taký, čo preniesol na niekoho svoju moc, „môže byť slobodný, keď v spoločnom dobre, o ktoré sa usilujú tí, ktorí vládnu, nachádza aj sám seba, tzn. vlastné dobro.“

V tejto úvahe sa okrem pojmu sloboda objavujú aj ďalšie dva pojmy: právo a dobro. Obidva, t. j. sloboda ako forma života demokracie a právo ako dobro tvoriace jej obsah, stoja proti sebe v určitom napätí, ktoré predstavuje podstatný obsah dnešného zápasu o pravú formu demokracie a politiky. Isteže máme na zreteli predovšetkým slobodu ako naozajstné dobro človeka; všetky ostatné dobrá sa

nám dnes javia skôr sporné a navyše aj ľahšie zneužiteľné. Nechceme, aby nám štát vnucoval určité chápanie dobra.

Problém je ešte zjavnejší, keď pojem dobra objasníme pojmom pravdy. V súčasnosti si myslíme, že rešpektovanie slobody každého jednotlivca sa vo svojej podstate zakladá na tom, že otázku pravdy nemôže rozhodnúť štát: pravda, teda aj pravda o dobre, sa ukazuje ako spoločensky nepoznateľná. Vedú sa o nej spory. Pokus nariadiť všetkým to, čo časť obyvateľstva považuje za pravdu, sa považuje za zotročovanie svedomia: pojem pravdy sa presunul do oblasti netolerancie a protidemokratickosti. Už nie je verejným, ale iba súkromným dobrom, prípadne dobrom skupín, nie však celku. Inými slovami: moderný pojem demokracie sa zdá byť nerozlučne spätý s relativizmom; relativizmus sa zasa javí ako vlastná záruka slobody a aj jej podstatného jadra, slobody náboženstva a slobody svedomia.

Takto to dnes vidíme všetci. No keď sa na problém pozrieme zblízka, vynorí sa otázka, či by predsa aj v demokracii nemalo byť určité nerelativistické jadro: veď či nie je v konečnom dôsledku postavená na ľudských právach, ktoré sú neporušiteľné, takže práve ich zachovávanie a zabezpečovanie sú najhlbším dôvodom, prečo sa demokracia ukazuje ako nevyhnutná? Ľudské práva zo svojej strany nie sú podriaďované požiadavkám pluralizmu a tolerancie, ony tvoria obsah tolerancie a slobody. Nikdy nemôže byť obsahom práva ani obsahom slobody obrat' iného o jeho právo. To značí, že je nevyhnutné práve pre demokraciu, aby bola založená na pravde, najmä na morálnej pravde.

Dnes v súvislosti s týmto hovoríme radšej o hodnotách než o pravde, aby sme sa nedostali do konfliktu s názormi na toleranciu a s demokratickým relativizmom. Lenže týmto terminologickým posunom sa práve postavenej otázke nedá vyhnuť, lebo hodnoty vyvodzujú svoju nedotknuteľnosť z toho, že sú pravdivé a že zodpovedajú opravdivým požiadavkám ľudského bytia. O to nástojčivejšia je potom otázka: Ako možno tieto všeobecne platné hodnoty

odôvodniť? Alebo povedané jazykom súčasnosti: Ako sa majú odôvodniť tie základné hodnoty, ktoré nepodliehajú hre na väčšinu a menšinu? Skadiaľ ich poznáme? Čo sa vymyká relativizmu, prečo a ako?

Táto otázka tvorí ústredný bod dnešných dišpút v politickej filozofii, v našom zápase o pravú demokraciu. Trochu zjednodušenejšie možno povedať, že tu proti sebe stoja dva základné postoje, ktoré vystupujú v rozličných obmenách a pritom sa sčasti prekrývajú. Na jednej strane nachádzame radikálne relativistický postoj, ktorý chce pojem dobra (a tým aj pojem toho, čo je pravdivé z poli-

tiky úplne vylúčiť) pretože vraj ohrozuje slobodu. „Prírodné právo“ sa odmieta ako podozrivé z metafyzičnosti, aby sa mohol dôsledne presadiť relativizmus. V konečnom dôsledku tu už pre politiku nejstuje iný princíp, než rozhodnutie väčšiny, ktoré v štátnom živote vystupuje na mieste pravdy. Právo sa môže chapať len čisto politicky, čiže právo je to, čo sa ako právo zavedie príslušnými orgánmi. Na základe toho sa demokracia definuje nie podľa obsahu, ale iba čisto formálne ako súhrn predpisov, ktoré umožňujú vytvorenie väčšiny, prevzatie moci a zmenu vlády. Potom by však vo svojej podstate bola založená na mechanizme volieb a hlasovania. Proti takémuto chápaniu sa stavia tvrdenie, že pravda nie je produktom politiky (väčšiny), ale je nad ňou a dáva je svetlo: nie prax vytvára pravdu, lež pravda umožňuje správnu prax. Politika je len vtedy spravodlivá a podporuje slobodu, keď slúži systému hodnôt a práv, ktoré nám predkladá rozum. Proti výslovnému skepticizmu relativistických a pozitivistických teórií tu teda nachádzame v základe dôveru v rozum, ktorý je schopný ukázať pravdu.

Podstata obidvoch postojov sa dá veľmi dobre ukázať na procese s Ježišom, najmä na otázke, ktorú Pilát kladie Spasiteľovi: „Čo je pravda?“ (Jn 18, 38). Nikto menší, než významný predstaviteľ dôsledne relativistického stanoviska, ktorý neskôr emigroval do Ameriky, rakúsky profesor práva Hans Kelsen, predložil v jednej svojej úvahe nad týmto biblickým textom celkom jednoznačne svoj názor. K jeho filozofii politiky sa budeme musieť ešte vrátiť, teraz nám postačí všimnúť si, ako on vykladá tento biblický text. Pilátova otázka je podľa neho vyjadrením potrebnej skepsy politika. Preto je otázka určitým spôsobom aj odpoveďou: Pravda je nedosiahnuteľná. Že to tak chápe aj Pilát, vidno z toho, že nečaká na odpoveď: ale namiesto toho sa hneď obracia na zástup. Tým podľa Kelsena rozhodnutie sporného prípadu podriaďil hlasu ľudu.

Kelsen je toho názoru, že si tu Pilát počínal ako dokonalý demokrat.

(Pokračovanie na 10. a 11. strane)

O tejto európskej tragédii sa dodnes v našej spisbe korektné, až zaťato mlčí. Pred voľbami v roku 1931 kráľ Alfons XIII. ustúpil požiadavkám opozície a odvolal vládu a odišiel do emigrácie v Londýne. V nových voľbách s pomocou fondov z tajných spoločností sa podarilo „lavici“ zvíťaziť. Program vlády bol prítlačivý: pozemková reforma a znárodnenie podnikov. Francúzsko a Británia sa tešili, že katolícka monarchia bola zlikvidovaná a ľavicová vláda si rozložila a upevnila kádre až po dedinských starostov. Armáda ostala neutrálna a vo vyčkávajúcej polohe. No vláda s pomocou prvých politických poradcov z Moskvy zhodnotila pozície armády a najobávanejšieho generála Franca takticky sa zbavila tak, že ho poslala mimo územie republiky ako veliteľa Kanárskych ostrovov. Bolo to politické vyhnanstvo. On bol najúspešnejším generálom v boji proti barbarským povstalcov v Maroku v horskej oblasti. Aj keď bol malého veku – meral len 164 cm – vynikal taktickým vojenským umením. Bol „zamilovaný“ do vojenských plánov. Ako stratég sa vyrovnal len neskoršiemu sovietskemu generálovi – taktikovi Žukovovi.

Stalin mal grandiózny plán so španielskou „červenou“ republikou: obsadiť neskôr bránu do Stredozemného mora – Gibraltár. Preto revolučnej vláde poslal aj bezpečnostných poradcov, a to niekoľko stoviek, skúsených vo vrahov v ruskej občianskej vojne. Medzi nimi aj maďarského špecialistu – Bélu Kúna. Tak ako Lenin určil najprv likvidovať Pravoslávnu cirkev (biskupov a kňazov) a likvidáciu kláštorov ako duchovnú oporu pre veriacich v širom Rusku, tak toto začala robiť aj nová republikánska vláda. Osobitné komandá začali likvidovať biskupov a potom kláštorov. Bez milosrdenstva všetkých chladnokrvne vyvražďili ako dávno českí husiti. Dokonca aj siroty v kláštoroch sirotincoch. Tí zavraždení ničím neohrozovali „červenú“ republiku. Vláda šírila neveriteľnú propagandu, že v kláštoroch sú schované zbrane. (To bolo aj u nás v Československej republike pri likvidácii kláštorov. Pokiaľ bolo treba, po likvidácii kláštorov zamaskovali tam donesené zbrane a novinárom ich predvádzali bez obvinení.) Taká bola taktika režimu aj v Španielsku.

A vtedy vzkypla krv armáde a konzervatívnym Španielom. Keď boli sprístupnené obrázky s ukrižovanými kňazmi na bránach kláštorov, vzbúrila sa armáda. Generál Franco sa vrátil do krajiny a vytvoril taktický front. Armáda mala v kasárňach všetky druhy zbraní. Revolučná vláda nemohla vytvoriť jednotný front, lebo komunisti mali svoje jednotky, vláda mala svoje milície, trockisti mali svoje jednotky, a preto jej ťažko bolo realizovať aktívny generálny štáb. Vláda požiadala spriatelene štáty o pomoc dobrovoľníkov (interbrigadistov). Aj v Československej republike sa našlo dost' dobrovoľníkov, ktorí išli pod Madrid „bojovať za demokraciu“. Francúzsko a Anglicko zachovalo zbrojnú neutralitu, ale sovietskym lodiam s vojenským materiálom blahosklonne dovolili plávať cez Stredozemné more do prístavu v Barcelone.

Hitler a Mussolini s neľúbosťou sledovali taktiku ZSSR v „Espani“, a tak došlo k stretnutiu s generálom

Francom a dohode o pomoci, najmä zo strany Hitlera (vojenský materiál, lietadlá aj s pilotmi a légia Kondor). Franco postupoval z kroka na krok na jednotlivých frontoch. Nielen pre španielskych povstalcov ale aj pre marocké oddiely bolo povzbudením v boji, keď našli v obsadených mestách povraždených kňazov a mníšky a najmä ukrižovaných kňazov na kláštorných bránach. To ich rozzúrilo do neľútostného boja. Koho z vrahov zajali a usvedčili, bol zastrelený. Taký je beh osobitne obrannej národnej vojny. Vojna

zlikvidovať, budú zverejnené všetky tajné dokumenty o pomoci ZSSR španielskej vláde. Stalin to rešpektoval. Vedúci činitelia po návrate zo Španielska boli popravení, medzi nimi aj „veľký maďarský humanista“ Béla Kún.

Po ukončení vojny Franco dal vojakom príkaz pacifikovať krajinu, zaistiť škodcov národa a odovzdať ich súdom. Krajina bola občianskou vojnou rozvrátená, lebo červené gardy pri ústupe všetko vyhadzovali do vzduchu. Len Nemecko a Itália uzavreli s Francom zmluvy o hos-

nemal nijaký politický program. Vedel, že národ potrebuje pokoj, obnovu a výchovu k politickej zrelosti a zodpovednosti. Používal jednoduché hypotézy a modely. Ak jeho minister v priebehu 10 minút nedokázal predložiť riešenie návrhu alebo problému, odoprel ho počúvať.

Pre sociálny rozvoj krajiny mal tézu: menej chudobných a menej bohatých. Tak podnecoval pomalý rozvoj krajiny a rozvoj voľného trhu. Kvôli tomu opustil nejednu svoju zásadu. Potom sa začala rozvíjať obrovská turistika, najmä z povoj-

konfesionálne presvedčenie: „Žijem ako katolíka a aj umrieť chcem ako katolíka. Mojou vôľou bolo vždy ostať verným synom Cirkvi.“ Nebyť „červeného“ teroru na nevinných príslušníkoch Cirkvi, nebolo by došlo tak rýchlo k povstaniu, ale tie hrôzy z vraždenia a dokonca aj ukrižovania kňazov na bránach cirkevných inštitúcií sa nedali novej vláde ani prepáčiť, ani odpustiť. „Červení“ urazili hrdosť španielskeho národa až do krvi. Odhady povraždených sú rozličné, ale najvýstižnejšie ich sledoval francúzsky básnik Paul Claudel a ten vyhlásil, že povraždených bolo vyše 16 tisíc biskupov, kňazov, rehoľníkov, rehoľných sestričiek a sිරt, o ktoré sa starali.

Od nástupu Jána Pavla II. začali beatifikačné procesy týchto španielskych mučeníkov. Vždy sú uvedení predstavení kláštorov a počet spolu umučených bez mena. Sú to približné počty beatifikovaných skupín: 71, 51, 20, 38, 122. Beží to až po naše dni. Franco umožňoval utekajúcim Židom cez svoju krajinu dostať sa do exilu, čo mu Hitler nechcel nikdy odpustiť. Išlo mu nielen o nich, ale aj o Gibraltár.

Sám autor tohto príspevku stretol na Jáchymove dost' interbrigadistov zo Slovenska. No zaryto mlčali, čo robili a videli v utýranej republike „Espani“. Naleteli na agitáciu, že pod Madridom sa bojuje o záchranu európskej demokracie. Tú „demokraciu“ tam videli na vlastné oči. A československý minister zahraničných vecí a neskôr aj prezident Edvard Beneš pomáhal pašovať interbrigadistov a dal sovietskym komisárom vystavovať v Prahe pasy cez Švajčiarsko do Francúzska. Odtiaľ sa dostali bez ťažkostí do Španielska.

Ako veriaci katolíci vieme, že aj španielski mučeníci prispeli k likvidácii komunizmu na „hispaniskom“ polostrove. Na Slovensku v tých časoch sa zakorenila heroická obrana armádnej pevnosti Alcazar. To dlho rezonovalo v tlači Hlinkovej strany.

ANTON SEMEŠ

Prameň:

Autor použil archív svojho ujca dekana Antona Ďurčáka.

Španielska vojna (1936-1939)

skončila na jar v roku 1939. Keď veliteľia jednotlivých frontov hlásili likvidáciu posledných odporcov pri francúzskych hraniciach, našli Franca pohrúženého do vojenských plánov pyrenejských hôr. Medzinárodná socialistická tlač – aj vtedajšia v Československej republike – chrlila obrázky z krvavých frontov, ale zamlčovala zverstvá „červených“ komand. Dodnes sa o tom korektné mlčí. Zamlčujú aj disciplínu osvedčených bojovníkov, že nenávideli Katolícku cirkev v Španielsku a vynikali poslušnosťou voči svojím politickým komisárom. O tom sa mlčí ako donedávna o sovietskym terore a miliónoch popravených civilistov v ZSSR.

Moskva tam mala svoju vlastnú spravodajskú centrálu, ktorú viedol generál NKVD – Orlov. Keď Španielska republika vyčerpala svoje zlaté rezervy a devízy - a „červení“ ustupovali – Stalin prestal posilať loďami vojenský materiál. To pochopil aj Orlov, že ich po návrate za neúspech čaká popravná čata. Preto napísal Stalinovi list, že sa nevráti do ZSSR a odišiel do exilu do Kanady. Tam za donesené správy dostal druhú identifikáciu a neskôr tam aj pokojne umrel. V liste Stalinovi pohrozil, že ak sa pokúsi ho dať v Kanade

podárskej pomoci na 25 rokov. Franco ich splatil najmä z turistického ruchu a po roku 1949 hospodárskou pomocou USA za ich vojenské dodávky na španielske územie. Voľný trh s jeho tichým súhlasom začínal naberať obrátky, a tak vznikla silná stredná podnikateľská vrstva občanov.

Francovo politické krédo sa stotožňovalo s ostatnými generálmi: armáda má právo a historickú legitimitu povstať na obranu národa, keď je ohrozený domácimi a zahraničnými nepriateľmi. Navyše nikdy svoje počiatočné vojenské diktátorstvo nemotivoval túžbou po moci, ale ho hodnotil ako vlasteneckú službu vlasti a národu. Nebral si z nikoho príklad, len z katolíckych kráľov 15. storočia, ktorí vojensky postupne vytlačili niekoľkostoročných islamských okupantov Španielska. Zlikvidovali aj ich semitských kolaborantov na hospodárskych pozíciách. Nečudo, že súčasní Španieli majú 40% ich génov.

Franco, podľa tichých pozorovateľov, nevyňikal chuťou vládnuť ako Stalin, Hitler a Mussolini. Dal prednosť byť arbitrom medzi mocenskými skupinami v armáde (falangisti), medzi monarchistami, katolíckymi a technokratmi. Navyše

nového Adenauerovho západného Nemecka a severských krajín.

Nebezpečenstvo šírenia komunizmu prvý oficiálne potvrdil Churchill svojim povestným príhovorom v USA roku 1947: „Vo vojne sme zabili tú nepravú sviňu!“ Uznal Francove zásluhy pri obrane Európy a ponechanie Gibraltáru v moci Britov. Amerika uznala Franca, nadviazala so Španielskom politickú a hospodársku spoluprácu a dostala povolenie na zriadenie 5 amerických základní na španielskej pôde. Franco zachovával neutralitu, staral sa o blahobyť občanov. Repríza „červeného“ teroru bola zažehnaná natrvalo.

Pri svojom vládnutí si nikoho nepripustil k telu a dôležité bolo, že armáda mu natrvalo ostala verná. Tak si zaistil trvalú poistku proti zavedeniu totalitného režimu z vládnucich kádrov svojej administrácie. Francovi chýbala Stalinova, Hitlerova a Mussoliniho túžba po modernosti, po zavedení nového spoločenského poriadku. Obnovil španielske kráľovstvo a pritom sa nevyhlásil za správcu kráľovstva ako admirál Horty vo vtedajšom Maďarsku. Sám žil až takmer asketicky vo vládnom paláci. Zálubu mal len v tichom rybárčení. Nepil, nefajčil, nehral v karty. Príležitostne vyjadroval svoje

Republikánske anarcho-bolševické bandy púzujú pri rabovaní kostola počas španielskej občianskej vojny

JAR BEZ TEBA

A opäť
dážd' na okne.
Deň po dni
mizne v trpkkej vôni.
Povrazy clivoty.
Hodiny: telo dobodané
kopijami samoty.
Kde si? Obraz tvojej tváre
v rannej rose uvidím?

Zubadlo vetra
pysky noci rozodiera.
Vidiaca tma.
Nemá ozvena: slová nemá.
Vzdychá.

VEĽKÁ NOC

Zo stromov, aj z ich obrazov, krása žiari.
Z hlbín neba,
z hlbín tvojej tváre svetlo vychádza.
Prichádza jar. Vojna zostáva.
Bolesť a zrada. Nablízku i v diaľavách.
Vodu v potokoch i kvety na lúkach
Kristova krv zaliala.
Pokoj v povetrí, nedeľné ticho.
Do slov sa zmysel navracia.
Pravda sa zjavila.

VEĽKÁ NOC 2017

Jarná
halúzka zlatého dažďa,
halúzka s kvetmi čerešňovými.
Opäť sme na kolenách,
držkou ryjeme v zemi.
Zodraná koža, rytmus biča, bolesť žer-
avá,
koruna trňová, kropaje krvi.
Retiazka s lupeňmi ruží
v rukách Matky.
Muky.
Hmla nad horami
zem otrasená.
Drevo hanby. Z tela kríža, v bôli,
ratolesť je živá.
Rana navždy nezhojená:
do nebies otvorená brána.
Svetlo, oheň, plameň: jediný kotúč.
Vlkov a bravov
zo záhrad
vyháňa.

CHÝBA MI TICHU A CHLAD

Chuchvalce páľavy vybuchujú do tváre.
Trieštia čelo. A kropaje padajú
do hlbiny vetra.

Deň sa naklonil.
Spev vtákov.
A stále
rachot.

LÁSKAVÝ SVIT

Žitanke

Rozjímam o svete, ktorý sa potápa.
A spomínam.
Na naše letá, na horúci dych nocí,
na striebnistú rosu rán.

JOZEF PAUER

Hľadanie mlčania

Hľadám mesiac nad stromami.
Padla už tma. A z letného dažďika chlad
ovanul tvár
páľavou dňa zvaľanú.

Počujem chvejivý šum lístkov v korune
lipy. A nad ňou,
namiesto mesiaca,
tvoja tvár
láskavo mi zasvieti.

ZAMILOVANÁ

Si hviezdička,
si luna čarodejná,
si vlna ohnivá
i vôňa povetria,
spev d'alekého prameňa.
Si. Šepkám tu na zemi: Unikavá. Ukrytá.
V rose rozodnievania,
v slnečnom priestrele poludnia,
v modravých tieňoch stmievania,
v snových nahotách, v nočných cliv-
otách
vzývam ťa.

RÁZSVIT

Ibišové mračná.
A stolupeňová ruža tvojich pier.
Velebné splývanie.
Tajomný chór
znovuzrodu.

JESENNÉ HĽADANIE
MLČANIA

Jeseň nosím ako vlastný znak.
Je mojím kabátom. Alebo ona si oblieka mňa?
Nenahmatateľno.

Vdychujem a prehltam.
A luna na oblohe hltá mrak.
Dovnútra, von a nahor súmrak
obracia môj zrak.
Ticho stojím. Som strom. Len netúžim
po slovách.
A cesta zostáva. Šum vo vetvách.

PRED VŠETKOU MNOHOŠŤOU
A ROZMANITOSŤOU: JEDEN
Pravá jednota vzniká

len návratom k Jednému.
Nie mixom alebo súhrnom mnohého.
Mnohosť a rozmanitosť vznikli
až po vydelení z Jedného.
Nie mixom alebo súhrnom mnohého.
Pravá jednota vzniká
len návratom k Jednému.
Pred všetkou mnohosťou
a rozmanitosťou: Jeden.

V TICHEJ ZIMNEJ NOCI

Za mojím oknom
vyrástla noc.
Ticho zapadané snehom.

Stále znova strach.
Jeho meno neviem nájsť.
Mráz prebodnutý smiechom.

A keď Baránok otvoril siedmu pečať,
nastalo v nebi asi pol hodiny ticho.

RADUJ SA A CHVÁĽ
(PF MMXVIII)

Pred svetom sa už nedá skryť
Fúra špiny, povinná zábava
Mieri do hrude, do čela
Môžeš sa v samote vytratiť
X bytostí v duši utajených,
jediná na tvári
Vydá ťa svet, ty rozhodni
Ideálny svet s realitou stálej premeny
Ihlicami slova,
vláknom kríža
v tkanive pravdy sa zjednotí
Inkarnované svetlo v tvojich rukách
svet objíma,
obracia život smerom do BYTIA

V to ráno vyšlo nad Parížom oblé, žiarivé slnko a jeho svetlo zaplavovalo mesto v nasledujúcich hodinách tak, že ľuďom vstupovali do očí slzy, až bolo ťažko rozlíšiť, či je to kvôli onomu slnečnému jaslu alebo sú to slzy z krásy, keď ľudia prestúpilo vedomie plnosti, vedomie svetla, života a skutočnosti, ktorej súčasťou sa stala každá bytosť už raz neodvratne existujúca na tejto zemi.

Do takého rána sa prebudil i Denis Diderot. Slnko umocnené postupujúcou hodinou osvetľovalo i jeho byt na Rue de l'Estrapade. Z protihľých izieb obrátených na východ prenikalo cez štrbiny v dverách svetlo, preniklo i cez otvor kľúčovej diery a jeho lúč dopadajúci na temnú stenu vykresľoval na jej múroch ornament, akoby na nej visel vzácny drahokam.

V tom čase už Angelique nebývala s nimi a monsieur Diderot vtedy usilovne pracoval na statiach do slávnej Encyklopédie. Napriek svojej zanietennej vedeckej i spisovateľskej činnosti bol Denis Diderot nebohatý a slnečné svetlo tak obkreslilo kontúry posteľe, prestretého stola, porcelánového džbánu a svietnika, kontúry postriebrenej nádoby a mnohopočetných kníh, ktoré v izbe predstavovali jeho celý majetok.

V to ráno sa mal stretnúť s monsieur d'Alembertom a za jeho oknom sa v miernom vetre vlnila hustá koruna mliečného javora, ktorého sviežozelené listy potvrdzovali, že sa končí jar.

Denis Diderot sa rozhodol skrátiť si cestu k prístavu svätého Bernarda cez nevelký park a už sa na jeho konci rysovali koruny stromoradia na nábreží Seiny v piatom obvode. Keby mohol, zjedol by viac než len krajec chleba, nič iné však v to ráno neležalo v ušľachtilych, bledých encyklopedistových rukách.

Májové slnko zalievalo vysoké múry parížskych domov a aj špinavé dlaždice s modrastým nádychom sa v tej žiare zdali akési prívitejšie. Aby mu od páľavy trochu odpočívali oči, Denis Diderot prechádzal tesne popri kovaných mrežiach pred meštanskými domami a prevísajúce vetvičky stromov sem-tam zachytávali jeho ľavé rameno. Obzvlášť pri jednom zväzku mladého ihličia sa autor eseje o kráse zastavil. Aké podivuhodné... Všetky útvary, čo sa objavili na tomto svete z nebytia, všetky udivujúce formy... Každý zväzok ihličia, každý konárik, každý iskerník prebleskujúci v tráve ako skutočné iskry vnímal akoby nanovo, ich rôznorodé tvary odliate z hlíny do sadry semien, alebo do sadry belasého neba. Ako

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

Očarenie Denisa Diderota

len hmota modeluje i moju tvár, moje ruky a tvár každého človeka a čím viac má ľudská tvár vrások, tým viac je modelovaná bytím, lebo to je práca života až do posledných dní a lebo sme napokon vymodelovaný pre večnosť... Ale to už ani neboli myšlienky parížskeho materialistu, to sa len ozýval spev čiernych drozdov a na jasnom nebi plávali vysoko položené rozfúkané biele oblaky a loviace lastovičky sa z výšok sem-tam

pozreli na strechy domov.

Keď v inokedy hlučnej štvrti smerujúcej k nábrežiu očakával rušnú premávku, udivilo ho ticho a ľudia postávajúci po stranách ulice. Denis Diderot mal práve rozpísaný spis o tom, ako by sa vyvinula spoločnosť, keby žila slobodne na ostrove a nebola by formovaná ničím – ako je ľudské spoločenstvo už celé veky formované doktrínou cirkvi, právnymi normami, štátnym usporiadaním absolutizmu, ktorého nebol prívržencom... Ako by vyzeral svet, keby nebolo týchto ohraničení. Keby sa dal človek odmala vychovávať slobodne, inak, keby bolo možné oslobodiť človeka od všetkých dejinami sformovaných ideí vrátane idey Boha. Keby život nebol určovaný kresťanskými dogmami, ka-

tolickou morálkou, mýtmí o nadprirodzenosti, o zázrakoch a sviatosiach, o porušovaní fyzikálnych zákonov – rozvíjal svoje myšlienky ďalej. Hoci sú pritom naše životy určené narodením a smrťou, našimi dispozíciami či schopnosťami, dvoma rukami a dvoma nohami, tiahnutím k harmónii, ku kráse... a absolútnej neohraničenosti niet.

Ale vtom z diaľky na uprázdnenej ulici začal doliehať k filozofovi spev, aký už dávno nepočul. Čo je to? Pýtal sa prekvapene a sprvoti si priložil dľaň nad čelo zaostrujúce do diaľky. Vzápätí mu bolo všetko jasné. Sprievod.

Cinkanie retiazok kadidelníc, zástavy, opakované sekvencie modlitieb... Na obzore ulice sa vynárala približujúca sa procesia s dievčatami sypčicami z košíkov lupienky kvetov a s mladými miništrantmi v jasnobielých albách.

Do filozofových ustatých očí udieralo poľudňajšie svetlo, v ktorom sa čoraz zreteľnejšie črtali obrysy kráčajúcich postáv. V lámajúcich sa lúčoch slnka sa odrážali trblietky na šatách dievčat, čo radostne vyhádzovali z košíkov lupene skorých ruží. Denis Diderot počul kroky, zvonenie, ba čoraz bližšie sa približujúci sprievod mu pripomínal postupujúcu armádu, ako v detstve vyčkávali manévry na kráľovských nádvorách, ale akoby táto armáda bola iná – jej pochod sa zahaľoval do závoja akéhosi hučania, ktoré však postupne utíchalo, až sa zdalo, že postavy s koruhvami a ružencami sa pohybujú nečujne. Medený procesný kríž pretínal priestor, vyčnieval vysoko nad kráčajúcich a štíhlosť jeho tyče umocňovali mohutné lipy v stromoradiach po bokoch ulice.

Quantum potes, tantum aude... – koľkokrát počul tento Aquinského verš... Už aj zabudol, ako ho v detstve čítaval. Teraz dostalo všetko punc akejsi zvláštnej atmosféry rozpamätávania a mimovoľného nadšenia, keď sa po takej dobe dospelému mužovi náhle vrátili spomienky na to, čo kedysi prežíval. Lauda Sion... Och, ako dlho nepočul tento hymnus. Pripomenul mu sestru, ako sa modlievala ruženec večer v prítmí sviec. Aj on sa dotýkal jeho drevených zrníek. Vraveli mu, že diabol sa bojí dreva, i drevených krížov, a on si všimol na barokových obrazoch španielskych svätcov, s akou láskou držia v náručí drevený krucifix. Spomenul si na čistotu toho času, keď zaspával od únavy a už si nepamätal, či sa prežehnal na záver, alebo nie – a teda nevedel, či jeho celý život

pokračuje ako neuzavretá modlitba, alebo rozjímanie už dávno dokončil.

Koľko bolo v tom detskom svete nádeje! S akou čistotou prijímal z bielych rúk kňaza bielu hostiu, keď mu ňou pred tvárou robil znamenie kríža, a nestaral sa vtedy o to, čo bude zajtra, nemohol tušiť, ako mu raz bude záležať na spoločnosti a osude ľudstva, na estetike a poznaní... Vtedy existovalo len nekonečné dnes – emócia, ktorá prekonávala všetky myšlienky a nebolo sa treba pýtať, či a aký to má zmysel. Božie Telo... Ale je to vôbec možné? Práve Telo, transsubstanciovaná hmota, sa mu má pripomenúť práve dnes, práve teraz, keď už je filozofom materializmu? Aký je tento Aquinského hymnus zapamätateľne krásny... Bone pastor, panis

vere... Jesu, nostri miserere – ako dlho nemyslel na prosté slová odpustenia!

Svetlý dav, v ktorom sa ako jesenné listy viniča alebo kráľovská krv mihali lupienky skorých ruží, už prechádzal popri ňom. V páliivom slnku sa ligotalo zlatom vyšívané rúcho kňaza a slávnostné velum, v ktorom niesol Sviatosť oltárnu. Nevedel prečo, ale odrazu sa nechcel tomu kňazovi pozrieť do očí. Báľ sa, aby sa nestretli pohľadom, a tak si skryl čelo do dlane a poodvrátil tvár. A keď sa obrátil, namiesto kňaza sa naňho usmialo svetlovlasé dievča z toho sprievodu. Hoci fúkal vietor, zdalo sa, že všetko stojí, že na mohutných lipách sa nepohol ani lístok, že i tento procesný sprievod sa pohybuje tak pomaly, ako to len je možné, až Denis Diderot nevnímal čas, slová a pojmy ho zrazu rušili, počul iba hudbu. A keď obrátil zrak nahor, zdalo sa mu, že oblaky tvoria akési priehlbiny, a že nebo je ako zlatom vykladaný renesančný strop – je vôbec možné žiť v takejto krásnej komnate? Ale to už Denis Diderot strácal vedomie, bledozelená listov líp splynula s nebom, ich koruny sa zakrútili a letmo ešte zachytil šedasté strechy domov z nábrežia... A nevidel už nič, len cítil, akoby sa ocitol vo vnútri onoho sprievodu pod baldachýnom.

Potom sa už jeho tváre dotýkali akési ruky a doliehali k nemu tlmené hlasy. Ktosi sa ho snažil chytiť pod pazuchy a odtiahnuť preč. „Il est en vie!“ „Il est en vie!“ opakoval akýsi hlas, a obrysy neznámych ľudí sa rozjasňovali zo zahmlenia nad jeho tvárou.

Keď večer sedel v kruhu priateľov, už takmer zabudol na mrákoty, ktorého v to ráno popadli počas sprievodu. Z ulice doliehajúci recitál v apartmáne zámožnej dámy odnaproti zaplňal priestor. Uprostred krásy, na ktorú bol Denis Diderot mimoriadne citlivý, sa mu však aj tak vracali v zábleskoch spomienky na tak dlho nepripomínané detstvo. Postava sestry, ako slávnostne prijíma rehoľné rúcho a kdesi v diaľke zvonja katedrálne zvony – ba nie... Vlastne sa opäť opakovalo ono zastretie zvukov z dopoludnia. Mesiac naplňujúci svoj tvar pred nadchádzajúcim splnom pomaly klesal po nebeskej klenbe. Denis si premeriaval pohľadom vlastné ruky a keď ich zložil do lona, v každom pohybe cítil takú osudovosť, prítomnosť vlastnej vôle. A hoci nechcel, nevdojak myslel na svoju sestru kráčajúcu za ním v dávnom sprievode, keď v ušiach mu opäť zaznelo tichnuce Lauda Sion...

GREGOR PAPUČEK

Otčenáš za reč našu

Otče náš, ktorý si na nebesiach,
posväť nám našu slovenčinu.
A ochraňuj nás od pokušenia
vymeniť si ju na reč inú.

Buď vôľa Tvoja pomáhať nám,
jak v nebi, tak na tejto zemi,
chrániť si, ctíť si a milovať
náš jazyk Tebou vysvätený.

Nech naša pravda, naše slová
nemusia žobrať predo dvermi.
Daj nám sily chrániť ich vždycky
ako ten chlieb náš každodenný.

Daj, aby v srdci všetkých Slovákov
horel k nim vernej lásky plameň.
Nech je, jak bolo na počiatku
na večné veky vekov. Amen.

Dr. Viliam Turčány sa narodil 24. februára 1928 v Suchej nad Parnou ako jediné dieťa svojich milujúcich rodičov. Mama malého Viliama vychovávala s láskou, ale v strachu o zdravie syna, o čom sa už ako zrelý básnik vyjadruje samotný autor v básni Matkin žiaľ zo zbierky Srdce zve a vyzváňa, kde autor píše o jej strachu z jeho vojenčiny pre synovo podlomené zdravie. Dnes deväťdesiatročný výnimočný Viliam Turčány si zasluhuje nielen titul DrSc., o ktorom sa s bolesťou a pocitom straty vyslovuje v rovnomennej básnickej zbierke, presnejšie v diele Srdce DrSc., keďže režim Turčánymu neprial, ale teoretik, básnik a prekladateľ má za sebou toľkú prácu, že nielen oslava prvého nositeľa Nobelovej ceny za literatúru Sullyho Prudhomme v jeho duši, ďalej početné prebásnenia, štúdie, vlastné verše, pedagogická a akademická činnosť by si zasluhovali ocenenia, ktoré básnikovo slovo ovenčia vavrínom.

Mladý, ba už malý Viliam ako chlapec inklinoval ku krásne, spočiatku najmä v spojení s prírodou, ktorá determinovala jeho osobnosť. Vyjadruje sa o nej slovami: „Skôr, než som vedel, že Múzy milujú studne a pramene vôd, ťahalo ma to z domu von, k jarkom a potokom, k prúdom, vládali som pretúlať sa pri nich...“ Viliam Turčány sa na základe tejto lásky aj vo svojej tvorbe venoval poetickosti vôd, stal sa „básnikom ich toku“, tlkotu ich srdca. Jeho tvorbu ovplyvnila viera, hoci vynútené utajovaná, no nikdy sa jej nezriekal, pretože Viliam Turčány ako milovník hlasu kostolných zvonov a Srdca Matky Božej, sa sám stáva jej synom. So slovom pracuje ako akademik, no so sužetom ako človek naplnený láskou k druhým. Nikdy nestráca presvedčenie, že to, čo robí, je správne. Možnošť prežiť počas celého roku niekoľko intenzívnych chvíľ s týmto človekom, sa stala pre mňa ako obdivovateľa poézie ako takej zmyslom života. A, to najmä pre Turčányho presvedčenie, smerovanie a hodnotovosť jeho tvorby. Napriek tomu, že musel Božie Slovo skrývať medzi riadkami, on sám dokázal, že jeho tvorba je svetlom pre nás všetkých. Už prebásnením Proglasu, ako aj Božskej komédie, doslovom a prebásneniami Puknutej vázy prvého nositeľa Nobelovej ceny za literatúru Sullyho Prudhomme ukazuje smer mladšej generácii, ktorá sa stráca vo svete neetickej a morálnych neistôt.

Literárny smer Parnasizmus, ktorým si Viliam Turčány už ako autor a prekladateľ nechal zasiahnuť do života a povolil mu vstup idey do svojej pôvodnej tvorby, bol pre začínajúceho básnika ako „vesmír zhudobnený srdcom“. A takýmto vesmírom sa pre dnešného čitateľa stáva aj jeho poézia. (Pozn. Str.281 Prudhomme . S., In:Puknutá váza.) V spomínanom Parnasizme išlo o francúzsky fenomén, no pokiaľ ide o esteticko, jeho funkčnosť a význam, tie presiahli hranice Francúzska napriek tomu, že ako smer existoval nepatrný čas. Prvý výtlačok Parnasu vyšiel 30. marca v roku 1866 a posledný 30. júna toho istého roku. Periodikum Le Second Parnasse vychádzalo zasa od roku 1869, ale v knižnej podobe vyšli

Literárny synkretizmus v diele Viliama Turčányho

K jubileu 90 rokov od narodenia fantastického básnika

tieto riadky až po francúzsko-pruskej vojne a po udalostiach Komúny v roku 1871. Tretí, no ako veľmi slabý Parnas vychádza v roku 1876. Pokiaľ ide o inšpirátora Viliama Turčányho, ktorým sa stal Sully Prudhomme, bol predstavený aj vo Vrchlického „Básnických profiloch francúzskych, vydaných knižne v roku 1887. Autor Slohov a básní, Skúšok, Talianskych skíc, Augiášovho chlieva, O povahe vecí, Impresii z vojny, sonetov Francúzska, Vzburu kvetov, zbierky Márne nežnosti, poémy Spravodlivosť, ako aj do slovenčiny preloženej Puknutej vázy sa 1. decembra v roku 1901 stal prvým nositeľom Nobelovej ceny. Turčány to v doslove svojho prekladu Prudhommevej Puknutej vázy označuje za čo možno najvynaliezavejšiu náhodu, pretože tohto básnika považuje za „básnika ticha a odporcu agresivity“, no paralelu so samotným vynálezcom dynamitu vidí Viliam Turčány v tom, že u francúzskeho parnasistu i najmenší pohyb milovanej bytosti narobí vo vnútornom svete človeka trosky ako po najhroznejšom výbuchu. Dokladom sú i Prudhommeve básne Puknutá váza, Zavraždená láska, Zranenia a Sľub v prvej časti celku knihy Puknutá váza, ktorá sa skladá z dvoch celkov poézie Puknutá váza, II. Som človek a z Intímneho denníka.

„V Puknutej váze zmierna verveine, v Čapkovom preklade kvät verbén, v Lukáčovom verbéna, ktorý má v dnešnej slovenčine preklad železník, v nárečiach známy ako vrbenka či vrbička. V Puknutej váze zomiera láska, ktorá tlie, no nedokáže prežiť. Viliam Turčány tu naráža aj na citlivosť témy: „Uniká voda biednej ruži, kloní sa smutná, zoschnutá, a nevie nik, čo vázu súži. Ach, netknúť sa, je puknutá...“

„A puklina sa predsa vzráha: kvet lásky navždy zahynie.“

Aj samotný autor takto pociťuje ženskú bytosť, ako zraňujúcu, no bez nej by nebolo nehy, lásky, ako aj poézie výnimočného deväťdesiatnika. Už v matke začína jeho túžba po nehe, v jej materinskej láske vidí zmysel svojho života, neskôr hľadá v ženách, no zrejme sa jeho vysnenou láskou stáva Múza a láska Matky Božej, pretože Viliam Turčány jej opätovná svoj cit, úctu a vďaka a stáva sa básnikom Svetla. Sklamánim zo žien sa nikdy neživil, nestáňoval sa, skôr sa utieka k spomínanej Božej rodičke a jej Synovi.

Ako u Viliama Turčányho, smrť lásky ako taká je ťažiskom tém aj Sullyho Prudhomme v Puknutej váze. Tu aj minimálny okamih, pokoj po nešťastí a tá najvlnutejšia intimita naznačujú smrť duše, ktorú spôsobí spomenutý moment. V Puknutej váze spôsobuje otvorenú ranu letný pohyb vejárom samotnej daryne kvetu. „Jeho vázy i čaše majú tvar srdca. Zastupujú ho“ (In S.P. Puknutá váza str. 283.)

Báseň Puknutá váza hovorí o postupnom chradnutí, chorení a vädnutí lásky, kedy len mihnutie oka, krivý pohľad spôsobujú smrť lásky, a to aj napriek opätovnej snahe milovanej a milujúcej bytosti. Nejde teda o radikálny koniec, ale postupný skon citu, pretože rana na duši milujúceho človeka od samotného zdroja lásky sa nedá zahojiť. Turčány. pri tejto básni prichádza na moment, kedy ide podľa neho viac o samotnú nádobu, z ktorej sa kvety dvíhajú a tak upozorňujú svojim vädnutím na jej krásu, no najmä ranu.. Tak načierajú svojou priehľadnosťou a parnasistickou pevnosťou do hĺbok a tých najjemnejších záchvevov ľudského vnútra .....

Prekladateľ, básnik a literárny vedec Dr. Viliam Turčány, DrSc., sa nebojí načierať ani do svojich vlastných útrobov duše, čoho dokladom sú vlastné básne, ktoré už boli spomenuté. Má za sebou trinásť zbierok básní aj tých najvlnutejších pocitov, prekladové dielo s Dr. Jozefom Felixom, teoretické dielo, študijnú činnosť, je autorom monografie Rým v slovenskej poézii, ako aj naštudovaní svojich prebásnení pre rozhlasového poslucháča, v neposlednom rade spoluprácu s prezidentkou Spoločnosti Dante Allighieri Miroslavou Vallovou, je aj nositeľom radu ocenení zo strany literárnej obce, no z pohľadu človeka milujúceho slovo a jeho podstatu, je v prvom rade básnikom Svetla, krásy duše a jej čistoty. Nebojí sa, hovorí, cíti, a to i napriek dobe, v ktorej autor narodený v roku 1928 tvorí.

Už ako poslucháč Filozofickej fakulty v odbore Slovenský a francúzsky jazyk a literatúra sa oboznamoval s dielami, ktoré napokon predurčili jeho smer. V tom „Srdcom zhudobnenom vesmíre“ v doslove k Puknutej váze sa totiž aj on sám celý život pohyboval a francúzsky parnasistický autor Sully Prudhomme ho na jeho cestu len naviedol. Samotné slovo je pre Turčányho diamant, zmysel bytia, pretože prebásňovateľ Proglasu už vo svojej štúdií vyzdvihuje jeho význam a tak aj význam Boha v našich ústach a reči. (In: Cestami poézie Veľ'báseň storočí). Preto srdcom trubadúr, dušou kňaz a telom muž Dr. Viliam Turčány venoval celý svoj život „Slovu“, slovu danému duši, čistote..., ale v neposlednom rade i významu večnosti, láske i Bohu. K vypovedanému slovu sa síce dá vrátiť, ale nie ho zvrátiť. Aj samotný Sully Prudhomme bol

práve bojovníkom za slovo a jeho pravú tvár. Napriek smeru Parnasizmu, ktorý u svojich predstaviteľov vyzdvihuje zdržanlivosť, Prudhomme je vo svojej poézii otvorený, ba priam exhibicionistický pri vyjadrovaní emócií. Vo svojom srdci poodkrýva v Puknutej váze a v Intímnom denníku všetky jazvy. Jeho poézia pôsobí katarzne, Turčányho pobáda k otvorenosti, odvahe... Podľa V. Turčányho má túto otvorenosť za následok vekový rozdiel, celých dvadsaťjeden rokov medzi hlavou parnasizmu a ním. No už v Prudhommevej tvorbe sa prejavuje aj vplyv začínajúceho symbolizmu, čo by sme mohli doložiť už samotnou prvou básňou v Puknutej váze, a to rovnomennou, kde váza, hoci zo skla, je puknutá spôsobuje smrť kvetu, rozumej lásky. Ako aj dôvod, pohyb rukou milovanej osoby, ktorý túto ranu spôsobil.

Turčány však nikdy neprestal snívať, neprestáva žiť, zasluhuje si našu úctu, úctu čitateľa, čitateľa slova, myšlienky a milovníka emócií v celom ich rozsahu, od tých najboľavejších, k tým, vďaka Bohu najnádhornejším.

JANA JURKOVIČOVÁ - HORVÁTHOVÁ

DÔVETOK:
V mladosti som býval neraz hosťom majstra Viliama Turčányho. To ja som mu navrhol názov Srdce, DrSc., v ktorom sa skrýva rýmovaná podstata básnikovej celistvosti citu i rozumu. Jeho poéziu si vysoko cením a mám prelúskanú do písmenka, podobne ako poéziu jeho generačných súputníkov, i tých, ktorí museli opustiť vlasť. Všetkým patrí vďaka za zachovanie kontinuity krásy a viery. Za pravý humanizmus, ktorý je nemysliteľný bez Boha.

*Nech vás Pán žehná, master Viliam!
S úctou Teodor Križka*

Zo skicára Andreja Mišanka

Bauman, Zygmunt
Retrópia
Bratislava:
Artforum, 2017, 168 s.
ISBN 9788081501760

Nedávno zosnulý poľský sociológ Zygmunt Bauman vo svojej knihe *Retrópia* sa zamýšľal nad zmyslom a významom dávnovekých obáv, ktoré už aj kedysi rezonovali v spoločnosti. Išlo tu o také obavy, ktoré súviseli so životom človeka a s jeho vlastnou existenciou.

Keďže minulosť priniesla mnohé vojnové útrapy, bolo potrebné tieto obavy zmiernovať tak, že ich spoločnosť často spájala s nádejou na lepšiu budúcnosť. Čo však možno urobiť, ak sa viera v lepšiu budúcnosť stáva utópiou? Autor sa pohrával práve s takýmito myšlienkami takmer celom spomenutom diele, kde v rozsahu štyroch kapitol postavil proti sebe vieru v lepšiu budúcnosť a pohľad na zlú minulosť, ktoré si v súčasnosti akoby „prehodili“ svoje miesta.

Ako predznamenáva obal knihy, na ktorom sú prevrátené hodiny, aj v našej spoločnosti a v myslení došlo k akémusi zvratu. Spoločnosť, ako píše Bauman, už neobracia, resp. skôr odvracia svoj pohľad od zlej budúcnosti k lepšej minulosti. Dnešný človek prestáva veriť vo svetlejšie zajtrajšky, predovšetkým pod vplyvom globalizačného chaosu a hodnotovej relativizácie, ktoré túto dobu sužujú. Dnes takéhoto človeka nazývame spiatočníkom, pretože v sebe živí spomienky na lepšiu minulosť, ku ktorým obracia svoj zrak. Za touto minulosťou sa mu cnie, chýba mu. A keby bolo možné najradšej by zastavil čas. Dokonca ani v sebe samom

Retrópia

už neživý nádej na lepší zajtrajšok, lebo vie, že nič nebude také, ako predtým, nič nebude lepšie, pretože dobre už bolo. Podľa Baumana takýto pesimizmus a depresívny stav u človeka, vedie k snahe „oživiť“ a „vrátiť späť minulosť a spomienky“ do prítomnej reality.

Z tohto dôvodu autor konfrontuje pojem „retrópia“, teda „víziu, ktorá bola umiestnená do stratenej, odcudzenej, opustenej“ ale ako pre nás dodáva „nie mýtvej minulosti“ s predstavou takej spoločnosti, ktorú mal na mysli Thomas Hobbes vo svojom

Recenzia

diele *Leviathan*, v ktorom položil základy spoločenskej zmluvy. Na problém sa tu pozerá retrospektívne, to znamená, že autor nepostupuje klasickeým spôsobom ako je zvykom. Práve naopak, dá sa povedať, že sa vracia späť v čase ku koncepcii spoločenskej zmluvy, ku koreňom nerovnosti, to znamená až do obdobia, kedy človek existoval ako zberač v lone prírody. Ideálny stav, tu už nie je v očakávaní lepšej budúcnosti, ale v návrate k počiatkom bytia a existencie. Do istej miery aj v našej súčasnosti sa v nás, ak správne chápeme Baumana, ozýva túžba po akejsi opätovnej renesancii, teda k návratu k starým ideálom do obdobia spred zrodu spoločnosti.

Kniha má šesťdesiat strán a autor v nej používa vrátane sociologickej terminológie a metodológie aj prostriedky, ktoré pôsobia dojemom, že do diela nepatria. Myslíme tým

jeho kritické, ale aj zovšeobecňujúce vyjadrenia. Na strane druhej možno v diele badať snahu a záujem autora o to, aby podstatu problémov nepochopila iba skupina vyvolených, ale aby jeho podstata bola jasná všetkým. Nedostatkem diela je podľa nášho názoru ten fakt, že autor často odbieha od témy, čo môže pôsobiť zlým dojmom na čitateľa a vrhá zlytieň na samotné dielo. Pripúšťame, že pravdepodobne nemal s tým zlý úmysel, ale myslíme si, že tieto odbočenia od podstaty sú skôr zbytočnou lepiacou penou medzi dvomi tabuľami. Avšak oceňujeme a vážime si jeho osobnú zaangažovanosť predstaviť čitateľovi nielen skúmaný problém, ale ho aj uviesť do podstaty problému, a to až do takej miery, že nezostáva len na povrchu ako to robievajú iní autori, ale ide až úplne na dno, až na hranicu možností len preto, aby ukázal klady a zápory aktuálnej situácie.

Problémom diela je a zostáva to, že autor a ani kniha v zásade nepodávajú žiadne riešenia a návrhy na zmenu situácie, a tiež to, že sa autor na problém pozerá iba z jedného uhla pohľadu. Aj napriek tomu však pokladáme knihu za zaujímavú, užitočnú a do istej miery obohacujúcu aj pre aktuálne chápanie problémov. Myšlienky Zygmunta Baumana nútia človeka k hlbšej filozofickej reflexii, preto stojí za to začítať sa do tohto jeho diela a ponoriť sa do jej myšlienkového odkazu.

PAVOL FANDELI

Palárik stále žije

Palárik žije
(*Súborné dramatické dielo*,
ed. Martin Timko),
Raková, 2017

Palárik skutočne žije prostredníctvom svojho veľkého dramatického diela, hoci jeho životná púť sa skončila takmer pred 150 rokmi. I to je jeden z paradoxov slovenskej literatúry. Veď Palárikovo dielo je neoriginálne a sentimentálne. Palárik ako popredný predstaviteľ poštúrovskej generácie svojím dielom vonkoncom nenaplnil vysoké ambície kladené na drámu ako „najvyšší“ literárny druh. Zďaleka neprekonal klasicistu Jána Chalupku ani kvantitou a už vôbec nie kvalitou. Sám si bol vedomý nepôvodnosti svojich diel, čo priznáva hneď v úvode. Spomína napr. závislosť najznámejšej hry *Zmierenie* alebo *Dobrodružstvo* pri obžinkoch na hre Jozefa Korzeniowského *Obžinky*, ktorú poznal vďaka českému prekladu. Inkognito je vlastne Palárikov hold Chalupkovi, keď dej veselohry situuje do Kocúrkova.

Prečo teda Palárik stále žije? Súhrou viacerých okolností. Jeho dielo prišlo v čase, keď slovenská verejnosť a ochotnícke súbory prahli po slovenských divadelných hrách. Jeho drámy sa stali súčasťou významných almanachov *Concordia* a najmä Viktorínho almanachov *Lipa*. Veď

v *Lipe I* (1862) vyšiel *Drotár* popri *Kalinčiakovej próze* *Reštaurácia*, v *Lipe II*. *Dobrodružstvo* pri obžinkoch popri *Bottovej Smrti Jánošíka*. S peknou typografickou úpravou vyšli všetky štyri jeho hry

Recenzia

v jednom zväzku už v roku 1870 v nakladateľstve *Minerva* (ktoré inak vydalo iba pár titulov) zásluhou Jána Nepomuka Bobulu, autora doslovu k tomuto súbornému dielu. Palárik totiž patril k predstaviteľom tzv. *Novej školy slovenskej*. Ich cieľom bola orientácia na uhorských politických predstaviteľov. Tento Palárikov názor je najevidentnejší v závere veselohry *Zmierenie* alebo *Dobrodružstvo* pri obžinkoch skrze legendárne zvolanie: „Sláva Slovákom i Maďarom statočným!“

Súborné dielo vyšlo potom v dvoch zväzkoch v 50. rokoch pod vedením Jozefa Felixa a Zoltána Rampáka. Vtedy vyšli okrem hier tiež Palárikove politické state. Je zaujímavé, že Palárikovo dielo študoval rovnako Jozef Vavrovič, kňaz, popredný pedagóg trnavského biskupského gymnázia, ktorý musel toto pôsobisko po roku 1945 opustiť a v emigrácii potom vydal monografiu *Ján Palárik* (vyšla i po roku 1989 v reedícii). Nový riaditeľ, agitátor komunistickej strany Mikuláš Gašparík vydal zhodou okolností už

v roku 1952 monografiu *Ján Palárik* a jeho boj o demokratizáciu slovenského národného života. V súčasnosti má Ján Palárik vlastnú internetovú stránku, ktorú spravuje združenie *Životnými cestami Jána Palárika*. Trnavské divadlo, ktoré hrdo nesie jeho meno, momentálne inscenuje nielen *Obžinky*, ale i najmenej známu hru *Dimitrij Samozvanec* a tiež životopisnú hru o Palárikovi z pera editora predstavovaného súborného diela Palárik alebo *Beskydov*. *Obžinky* inscenuje taktiež Slovenské národné divadlo. Možno je teda Palárik najhranejším slovenským autorom týchto sezón! Pozoruhodná je najmä inscenácia *Dimitrija Samozvanca* (samozvanec-uzurpátor), ktorá bola prvýkrát inscenovaná až v roku 1988 v Slovenskom národnom divadle, a potom v roku 2013 v Trnave.

Súborné dielo okrem dramatických textov prináša súpis inscenácií-Palárikových hier v profesionálnych divadlách a tiež ochotníckych divadlách pred rokom 1920 od najstarších čias. Z týchto záznamov možno zostaviť pomyselný rebríček Palárikových hier. Po *Zmierení* nasleduje *Inkognito*, potom *Drotár* a nakoniec *Dimitrij Samozvanec*. Texty hier sú sázané prehľadne a informatívne medailóny o jednotlivých veselohrách ako i o trúchlohre *Dimitrij* pre takýto typ publikácie postačujú.

PETER TOLLAROVIC

(Pokračovanie z 3. strany)

Keďže nevie, čo je tu spravodlivé, necháva o tom rozhodnúť väčšinu. Takto sa Pilát v podaní rakúskeho učenca stáva vzorovým predstaviteľom relativistickej a skeptickej demokracie, ktorá nespočíva na hodnotách a pravde, lež na procedúrach. To, že v Ježišom prípade bol nevinné odsúdený spravodlivý, Kelsena, zdá sa, neznepekujúje. Veď nejstuje nijaká iná pravda ako pravda väčšiny. Pýtať sa, čo je za touto pravdou, nemá zmysel. Kelsen na jednom mieste ide až tak ďaleko, že povie, že v prípade potreby sa táto relativistická istota musí presadzovať aj cez krv a slzy; treba byť o nej rovnako presvedčený, ako bolo svojej pravde presvedčený Ježiš.

Celkom inak a práve aj na základe politických hľadísk je oveľa presvedčivejší výklad, ktorý dal o tomto texte veľký exegéta Heinrich Schlier. Robil to v čase, keď sa v Nemecku chystal uchvátiť moc národný socializmus. Schlierov výklad bol vedomým protisvedectvom voči tej časti evanjelických kresťanov, čo boji ochotní klásť na tú istú rovnu vieru i ľud. Schlier upozorňuje na to, že Ježiš v procese úplne uznáva sudcovskú plnú moc štátu, ktorý zastupuje Pilát. Súčasne jej však kladie medze tým, keď hovorí, že túto plnú moc nemá Pilát sám od seba, lež „zhora“ (Jn 19,11). Pilát prekrucuje svoju moc a tým moc štátu v okamihu, keď ju už nepovažuje za spravodlivo konajúcu ustanoviteľa vyššieho poriadku založeného na pravde, ale ju používa vo vlastný prospech. Miestodržiteľ sa už nepýta na pravdu, ale chápe moc ako čiru moc. „Len čo sa takto preukázal, priložil svoju ruku k justičnej vražde na Ježišovi.“

2. NAČO JE ŠTÁT?

To, že vyhranene relativistický postoj je sporný, sa takto ukázalo celkom zjavne. Na druhej strane je nám dnes všetkým dobre známe, že je problematický i postoj, ktorý pokladá pravdu aj v demokratickej praxi za čosi základné a cenné; prihlboko máme v sebe vrytú obavu pred inkvizíciou a pred znásilňovaním svedomia. Ako uniknúť tejto dileme! Položme si najprv otázku, čo je vlastne štát; načo je tu a načo nie. Potom si všimneme rozličné odpovede na túto otázku a nakoniec sa pokúsime na základe toho dôjsť k záverečnej odpovedi.

Čo je teda štát? Čomu slúži? Odpovedať by sme mohli celkom jednoducho: Úlohou štátu je „udržať poriadok v ľudskom spolunažívaní“, čiže vytvárať takú rovnováhu slobody a dober, aby každý mohol viesť život dôstojný človeka. Dá sa to povedať aj takto: Štát zaručuje právo ako podmienku slobody a spoločného blahobytu. Štátu teda na jednej strane náleží vládnuť, na druhej strane ale to, že toto vládnutie nebude len vykonávaním moci, lež ochranou práva každého jednotlivca a starosť o blaho všetkých. Úlohou štátu nie je doviest ľudstvo k šťastiu, preto jeho úlohou nie je ani vytvárať nových ľudí. Ani nie je jeho úlohou premeniť svet na raj, a ani to nemôže; ak sa o to predsa pokúša, tak sa vydáva za absolútny a prekračuje svoje hranice. V takom prípade sa správa; akoby bol Bohom, a stáva sa tak – ako to ukazuje Kniha zjavení – šelmou vystupujúcou zo zeme, mocnosťou Antikrista.

V tejto spojitosti je dôležité mať pred očami dva texty z Biblie, ktoré sú v zdanlivom rozpore, no v skutočnosti svojou podstatou patria k sebe: je to

List Rimanom, hlava 13, a Kniha Zjavenia sv. Jána, tiež hlava 13. List Rimanom opisuje štát v jeho usporiadanej forme – štát, ktorý zostáva vo svojich medziach a nevydáva sa za prameň pravdy a práva. Pavol považuje štát za správcu, ktorý umožňuje človekovi žiť aj ako jednotlivcovi, aj v spoločenstve. Takýto štát sa patrí poslúchať. Poslúchať právo nie je obmedzovaním slobody, ale jej podmienkou. Apokalypsa naproti tomu ukazuje štát, ktorý sám seba stanovuje za Boha a sám od seba stanovuje, čo považovať za spravodlivé a pravdivé. Taký štát človeka rozvracia. Popiera jeho vlastné bytie, a preto už nemôže vyžadovať poslušnosť.

Je príznačné, že tak národný socializmus, ako aj marxizmus v podstate popierali štát a právo, označovali záväznosť práva za neslobodu a robili si nárok nahradiť ho čímsi vyšším, a to vôľou rudu alebo beztriednou spoločnosťou, ktorá mala nahradiť štát, lebo ten je vraj nástrojom nadvlády určitej triedy. Keď štát a jeho poriadok považovali za súpera absolútnej nároku ich vlastnej ideológie, práve v takomto odmietavom postoji zostávalo uvedomenie si čohosi z vlastnej podstaty štátu. Štát ako štát vedie k relatívnemu poriadku v spolunažívaní, no sám nemôže dať odpoveď na otázku ľudskej existencie. Musí nechať voľný priestor nielen pre čosi inšie a azda vyššie, ale musí stále znova prijímať zvonka aj pravdu o práve, pretože on ju nemá sám v sebe, lenže ako a odkiaľ? To je otázka, ktorú si nakoniec musíme položiť.

3. PROTICHODNÉ ODPOVEDE NA OTÁZKU O ZÁKLADOCH DEMOKRACIE

a) Relativistická teória

Na tieto otázky, ako sme už uviedli, dávajú odpoveď dve diametrálne odlišné stanoviská, medzi ktorými sa nachádzajú zmierlivé postoje. S prvým názorom v podobe krajného relativizmu sme sa už stretli v podobe reprezentovanej Hansom Kelsenom. Podľa neho môže byť vzťah medzi náboženstvom a demokraciou jedine negatívny. Najmä kresťanstvo učí absolútne pravdy a hodnoty a stojí tak v ostrom protiklade k potrebnej pochybovačnosti relativistickej demokracie. Náboženstvo je podľa neho heteronómiou osoby (jej riadenie cudzími zákonmi a vplyvmi); demokracia, naopak, zachováva jej autonómiu. To značí, že jadrom demokracie je sloboda, a nie dobro, lebo toto sa môže ukázať ako ohrozenie slobody. Dnes je najznámejším predstaviteľom tohto názoru na demokraciu americký filozof práva Richard Rorty. Jeho chápanie vzájomnej zviazanosti demokracie s relativizmom predstavuje aj bežné názory časti kresťanov dneška, preto si zaslúži zvláštnu pozornosť. Podľa Rortyho jedinou mierou, ktorú možno vytvoriť na základe práva, je to, čo je rozšíreným presvedčením väčšiny občanov. Inú filozofiu, iný zdroj práva demokracia nemá.

Rorty si je bezpochyby určitým spôsobom vedomý zásadnej nedostatčnosti číreho väčšinového princípu ako zdroja pravdivosti; mieni však, že praktický, väčšinovo orientovaný rozum vždy má v sebe určité intuitívne myšlienky, ako napr. odmietanie otroctva. Tu sa však istotne mylí: po celé stáročia, ba tisícročia v čínení väčšiny tento názor nebol, a nikto nevie, dokedy v nej ostane. Ide tu o prázdny pojem slobody, ktorý predpokladá, že je potrebný na rozplynutie ľudského ja na jav bez určitého streda a bez podstaty, aby sa naša intuícia

mohla konkrétne pretvoriť tak, že bude uprednostňovať slobodu. Lenže čo potom, keď táto intuícia zanikne? Čo potom, keď sa utvorí väčšina, čo bude proti slobode a povie nám, že človek ešte pre slobodu nedorástol, ale chce a má byť vedený?

Myšlienka, že by v demokracii mohla rozhodovať jedine väčšina a prameňmi práva by mohli byť jedine väčšinové názory občanov, obsahuje v sebe bezpochyby čosi podmanivé. Kedykoľvek sa totiž vydáva niečo ako pre väčšinu záväzná, čo táto väčšina nechce a za čo sa nevysloví, vyzerá to, akoby sa väčšine upierala sloboda a tým narušala podstatu demokracie.

Každá iná teória vyzerá potom tak, akoby podliehala určitému, dogmatizmu, ktorý si podriaďuje sebaurčenie občanov, oberá ich tým o svojprávnosť a nastoľuje vládu neslobody.

Na druhej strane nemožno popierať ani to, že aj väčšina sa môže myliť a omyly sa nemusia týkať iba okrajových záležitostí, ale môžu spochybňovať základné dobrá, takže už nebude zaručená ľudská dôstojnosť a ľudské práva, a ani uplatňovanie slobody. Totiž to, čo sú ľudské práva a v čom spočíva ľudská dôstojnosť nie je vždy väčšine zo dňa na deň jasné. Že ju možno zviest' a ňou manipulovať, a že slobodu možno zničiť

práve v mene slobody, dokázali dramaticky dejiny nášho storočia. U Kelsena sme napokon videli, že relativizmus má v sebe svoj vlastný dogmatizmus: Sám sebou si je taký istý, že sa chce nanútiť aj tým; čo ho odmietajú. Nakoniec tu ide nevyhnutne o cynizmus, ktorý u Kelsena i u Rortyho je priam hmatateľný: Ak väčšina – ako v Pilátovom prípade – má vždy pravdu, potom sa právo nutne pošliape nohami. V zásade bude nakoniec platiť moc silnejšieho, ktorý si dokáže väčšinu strhnúť na svoju stranu.

b) *Metafyzická a kresťanská zásada*

JOZEF RATZINGER

Význam kresťanských a etických hodnôt...

Kresba: Andrej Mišanek

